

Результати проведеного дослідження стали також підґрунтям розробки, за дорученням Міністерства юстиції України, Проекту заходів, спрямованих на формування у громадян антикримінальної культури, поширення знань і навичок, необхідних їм для того, щоб не стати жертвами злочинних проявів насильницького і корисливого характеру, запобігання необережним злочинам (п. 110 Комплексної цільової програми профілактики злочинності на 2001–2005 роки). Творчим колективом учених (академік АПрН України В. І. Борисов, член-кореспондент АПрН України В. В. Голіна (керівник проекту), кандидати юридичних наук В. С. Батиргареєва та Б. М. Головкін) такий проект Плану заходів був підготовлений, схвалений Міністерством юстиції України і направлений до Кабінету Міністрів України для прийняття відповідної постанови.

Паралельно з проектом Плану заходів, як прикладна їх частина, було розроблено 10 віктимологічних Пам'яток для населення (автори: професор В. В. Голіна, кандидати юридичних наук В. С. Батиргареєва та Б. М. Головкін, заступник Міністра юстиції України, заслужений юрист України Л. М. Горбунова), які були опубліковані окремою брошурою під загальною назвою: «Як не стати жертвами злочинних проявів насильницького і корисливого характеру»: Пам'ятка для громадян. Розробники: В. В. Голіна та ін. (К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. — 48 с.) Розповсюдження таких пам'яток серед широкого кола громадян безумовно є кроком уперед на шляху впровадження в Україні віктимологічної профілактики злочинності.

Рекомендовано до опублікування відділом загальної теорії кримінології та кримінологічних досліджень ІВПЗ АПрН України (протокол № 2 від 13 квітня 2005 р.).

Рецензент — доктор юридичних наук, професор О. Г. Кальман

**О. В. Сердюк, канд. філос. наук,
доцент, завідувач лабораторії соціології
та порівняльного правознавства.
Інститут вивчення проблем злочинності
АПрН України**

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ ПІДХОДИ В ДОСЛІДЖЕННІ ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ

Злочинність є складним соціальним явищем, дослідження якого передбачає використання різних пізнавальних засобів, що має забезпечити всебічне відображення цього феномена та його взаємозв'язків із суспільним середовищем. Традиційно ця проблема реалізується як через внутрішні взаємозв'язки наукових дисциплін кримінально-правового циклу (передусім, науки кримінального права, кримінології, криміналістики, кримінального процесу), так і через звернення до теоретико-методологічних надбань інших наук. В основу такої взаємодії досить часто буває покладено застосування підходів, які вироблені іншими соціальними науками і «адаптовані» до завдань науки правової¹. Найбільшого значення набуло застосування соціологічного та порівняльного (порівняльно-правового) підходів. Саме ці підходи в їх єдності та взаємодії забезпечують вирішення теоретичних та практичних завдань підвищення ефективності протидії злочинності в сучасних умовах, коли її суспільна обумовленість ускладнюється і зростає потреба в гармонізації національних соціально-правових засобів протидії злочинності, оскільки відбувається перетворення злочинності на транснаціональний феномен.

Створення лабораторії соціології та порівняльного правознавства в галузі боротьби зі злочинністю мало забезпечи-

¹ Див.: Сердюк О. В. Взаємодія соціологічного та юридичного підходів у сучасному правознавстві // *Методологічні проблеми правової науки: Матеріали міжнародної наукової конференції.* — Х.: Право, 2003. — С. 134.

ти організаційні передумови для проведення комплексних соціально-правових досліджень тих проблем протидії злочинності, що мають пріоритетність з точки зору забезпечення імплементації в Україні міжнародних стандартів запобігання та протидії цьому небезпечному явищу.

Лабораторія соціології та порівняльного правознавства в галузі боротьби зі злочинністю була створена у складі ІВПЗ Академії правових наук України в листопаді 2001 року. Очолив її кандидат філософських наук, доцент О. В. Сердюк.

На лабораторію покладено завдання з проведення комплексних соціально-правових досліджень проблем злочинності, розробки методологічних проблем застосування соціологічного та порівняльно-правових методів її вивчення.

У штаті лабораторії нині налічується п'ять наукових співробітників: кандидат філософських наук, доцент О. В. Сердюк, член-корреспондент АПрН України, доктор юридичних наук, професор М. В. Буроменський, кандидат юридичних наук, доцент В. М. Стешенко, молодші наукові співробітники О. В. Ус та І. С. Михалко.

Комплексні соціологічні та порівняльно-правові дослідження проблем злочинності в Інституті вивчення проблем злочинності почали здійснюватися ще з 1998 року. На той час було створено тимчасовий творчий колектив для дослідження теми «Порівняльно-правовий аналіз законодавства європейських держав та США, що регулює боротьбу з організованою злочинністю», який згодом трансформувался в сектор дослідження проблем попереднього розслідування та прокурорської діяльності. Науковим керівником цього дослідження став кандидат юридичних наук, доцент В. В. Афанасьєв. Робота над темою проводилася з квітня 1998 року по лютий 1999 року. Актуальність цієї проблеми полягала в тому, що колектив авторів одним із перших здійснив порівняльно-правове дослідження законодавства європейських країн та США по боротьбі з легалізацією (відмиванням) прибутків, отриманих злочинним шляхом. Науковці зробили всебічний аналіз норм міжнародних договорів та угод з проблеми боротьби з організованою злочинністю, обов'язкових для застосування в Україні, оцінили перспективи розвитку відповідного законодавства та проблеми його впровадження в Україні, розро-

були рекомендації про можливості використання в Україні позитивного досвіду закордонних країн.

З 1 червня 1999 року науковий колектив (керівник — кандидат юридичних наук, доцент В. В. Афанасьєв, виконавці — доктор юридичних наук М. В. Буроменський, кандидат юридичних наук О. Ю. Шостко, О. О. Чаричанський, В. В. Зайда) розпочав працювати над новою науково-дослідною роботою «Порівняльний аналіз законодавства держав Європи та США по боротьбі з організованою злочинністю у сфері економіки»¹. Це дослідження тривало до першого кварталу 2001 року. Воно охопило міжнародно-правовий, кримінально-правовий і кримінологічний аспекти боротьби з організованою злочинністю у сфері економіки європейських держав та США. За результатами дослідження був виданий науково-практичний посібник з питань порівняльно-правового аналізу законодавства європейських держав та США з регулювання боротьби з організованою злочинністю у сфері економіки, розроблені пропозиції щодо удосконалення законодавства.

Плідна наукова робота лабораторії соціології та порівняльного правознавства в галузі боротьби зі злочинністю почалася з теми «Правове регулювання міграційних процесів як засіб попередження злочинності: соціологічний та порівняльно-правовий аналіз»². Робота над цією науково-дослідною темою продовжувалася з четвертого кварталу 2001 року по третій квартал 2003 року.

Суспільні перетворення в Україні та її включення у світові інтеграційні процеси викликали підвищення міграційної активності її населення, а також посилення ролі України як «транзитної» країни для мігрантів із різних регіонів світу. Цей процес супроводжувався різким посиленням злочинних проявів у сфері міграції, які мали транснаціональний характер і були тісно пов'язані з іншими видами злочинності. Цим обу-

¹ Див.: Афанасьєв В. В., Буроменський М. В., Шостко О. Ю., Чаричанський О. О., Зайда В. В. Звіт про науково-дослідну роботу «Порівняльно-правовий аналіз законодавства європейських держав та США, що регулює боротьбу з організованою злочинністю в сфері економіки» (заключний). — Харків: ІВПЗ АПрН України, 2001.

² Див.: Сердюк О. В., Буроменський М. В., Стешенко В. М. Заключний звіт: «Правове регулювання міграційних процесів як засіб попередження злочинності: соціологічний та порівняльно-правовий аналіз». — Харків: ІВПЗ АПрН України, 2004.

мовлювалась необхідність вдосконалення законодавства, що регулювало міграційні процеси. Складність цього завдання була викликана тим, що при цьому мали бути враховані принаймні три цілі:

- а) гармонізація національного законодавства та законодавства Європейського Союзу;
- б) необхідність реального забезпечення прав людини;
- в) вжиття заходів щодо боротьби зі злочинністю в усіх її проявах та її попередження.

Метою дослідження було визначення загальних принципів та механізмів використання правових регуляторів міграційної активності населення як засобів попередження злочинності. Специфіка дослідження полягала в тому, що проблема аналізувалася в площині визначення відповідності українського законодавства та правозастосовної практики європейським політико-правовим стандартам.

За результатами цього дослідження були зроблені такі висновки.

1. Некеровані міграційні процеси становлять значну небезпеку для національних інтересів України, а тому потребують ефективного регулювання з боку держави, зокрема правового. В цьому контексті важливим було порівняння ситуації в Україні та країнах Європейського Союзу з точки зору реального впливу міграції на рівень злочинності та суб'єктивної оцінки криміногенної безпеки.

Численними дослідженнями, проведеними в Європі за останні роки, було доведено зв'язок міграційних процесів із динамікою окремих показників злочинності. Наприклад, у деяких країнах, від 20 до 70% осіб, що притягувалися до кримінальної відповідальності за деякі види злочинів (як корисливої, так і насильницької спрямованості), не належали до автохтонного населення. В Німеччині, за оцінками правоохоронних органів, близько 30% членів організованих злочинних груп належали до цієї категорії. Незаконна міграція перетворюється на самостійну кримінальну проблему. На основі цих процесів відбуваються суттєві зміни в масовій свідомості, формуються соціально-психологічні стандарти негативного ставлення до міграції, які мають безпосередній вплив на зміст законодавчих рішень та практику правозастосування. Ослаблюється традиційна для європейської со-

ціокультурної традиції толерантність до вихідців з інших етносів та культур. Міграція все частіше обговорюється в негативних тонах, як загроза європейській цивілізації. В політичних процесах провідних європейських країн все помітнішою стає позиція правих та ультраправих політичних сил, які проголошують вимоги обмеження доступу іноземців та застосування дискримінаційних заходів до «мігрантів», з ростом яких однозначно пов'язується «криміналізація Європи». За оцінками західних експертів, в країнах Європейського Союзу такі ідеї поділяють близько 20–25% населення.

Разом з тим, європейські дослідники роблять висновок, що немає підстав для перебільшення ступеня криміналізації мігрантів. Міграційна політика має бути реалістичною і не повинна створювати в масовій свідомості «мігрантофобії». Цей висновок повною мірою відповідає і ситуації в Україні. Згідно з результатами проведених опитувань (загальноукраїнська репрезентативна вибірка), лише 2 % респондентів з міграцією пов'язували негативні моменти в соціальному розвитку України (для порівняння — на проблему корупції вказували 75 %). Тобто в цілому проблема міграції не викликала значної суспільної занепокоєності, однак ситуація суттєво змінювалася, коли розглядався зв'язок міграції та злочинності. Майже половина опитаних (49 %) вважали, що «правопорушень більше скоюють мігранти, ніж місцеве населення». Серед опитаних експертів (працівників правоохоронних органів) таку думку поділяли 62 % опитаних. Статистична звітність МВС України дала змогу в загальних рисах визначити ступінь криміналізації мігрантів, хоча слід пам'ятати, що характер наявних статистичних даних робить таку оцінку дуже умовною. В 2002 році було викрито понад 254 тис. осіб, винних у скоєнні злочинів, серед них 2 % — іноземців (80 % — вихідців із країн СНД). За перше півріччя 2003 року ситуація принципово не змінилася — всього викрито 130,5 тис. осіб, винних у скоєнні злочинів, серед них 797 — іноземців, у тому числі — 633 — з країн СНД. Досить показовим є використання відносних показників. У 2002 році кількість осіб, що скоїли злочини, становила в Україні 54 особи на 10 тис. чоловік населення. В 2003 році ситуація принципово не змінилася. Ці дані можна було порівняти з характеристиками криміналізації іноземців. В Україні не

було надійних офіційних даних щодо реальної кількості іноземців. За висновками деяких експертів загалом (тобто як легально, так і нелегально) в Україні перебувало близько 0,8 млн. іноземців. Відповідно був зроблений висновок, що серед іноземців кількість осіб, що скоїли злочини, становила не більше 20 осіб на 10 тис. чоловік населення. Тобто в середньому ступінь криміналізації іноземців була майже у два рази нижчою ніж населення України в цілому.

2. Введення міграційних обмежень, загальне посилення адміністративних засобів обмеження для в'їзду до країни є малоефективним — міграційний приріст зменшується лише на 10–20%, натомість зростає частина незаконної міграції. Чи не найважливішим негативним наслідком таких заходів стає втрата контролю за міграційними процесами з боку держави.

3. При реалізації превентивних заходів у сфері міграції існує потреба у використанні альтернативних (додаткових) засобів збору інформації, які мають не лише доповнювати інформацію, отриману традиційними шляхами (фіксація злочинів правоохоронними органами, статистика міграційних та реєстраційних служб тощо), але й надавати можливість порівняння інформації, отриманої з різних джерел. Останнім часом у цьому контексті все частіше використовуються методики, що базуються на соціологічних техніках.

4. Однією з важливих умов, що сприяють поширенню в Україні таких злочинних проявів, як торгівля людьми та незаконна міграція, є криміналізація органів, що виконують контрольні та регуляторні повноваження у сфері міграції, яка знаходить свій вияв, передусім, у поширенні корупції.

5. Україні необхідно послідовно запроваджувати головний принцип політики Європейського Союзу щодо нелегальної міграції: країни — члени ЄС встановлюють дозвільний правовий режим щодо бажаних осіб на своїй території, до яких, зокрема, слід віднести тих осіб, які легально перебувають до Європейського Союзу, не порушують правових норм під час перебування і також легально залишають територію ЄС. До цього правового режиму слід також віднести біженців та шукачів притулку, яких навіть у разі порушення ними правил перетину державних кордонів ЄС не притягають, втім, до кримінальної відповідальності, оскільки їх можливі правопорушення є вимушеними і такими, що зумовлені

обставинами надзвичайного характеру. Відповідно всі інші особи, крім зазначених вище, кваліфікуються у Європейському Союзі як нелегальні мігранти. Важливим компонентом цієї політики є створення спеціальних програм «дерегуляції», тобто легалізації нелегальних мігрантів, подальше перебування яких не містить ознак явної загрози для суспільної безпеки.

6. Вироблені в Європейському Союзі стандарти взаємодії міграційної політики та попередження злочинності базуються на таких принципах.

Координація національного законодавства та визнання пріоритетності «комунітарного права». Протягом 90-х років ця проблема перебувала в центрі уваги, оскільки зміцнювалася тенденція посилення інтеграційних процесів у межах Європейського Союзу, що вимагало відповідних змін у національному законодавстві. Але ці процеси ускладнювалися значною мірою тим, що в деяких країнах вони не мали підтримки, визнавалися загрозою суверенітету. Тому відповідні законодавчі рішення в питаннях регулювання міграційних процесів у деяких країнах (Німеччині, Італії, Великій Британії — в першу чергу) були компромісними за своїм змістом.

Гармонізація правових стандартів Європейського Союзу та Ради Європи («принцип єдиної Європи»). Наприкінці 90-х років було визнано необхідним гармонізувати міграційні стандарти Європейського Союзу та його членів з підходами Ради Європи, розглядаючи останні як мінімальні стандарти.

Застосування стандартів прав людини як критеріїв допустимості тих чи інших заходів. Проблема виправданості тих чи інших обмежень свободи пересування чи інших прав мігрантів в інтересах превенції антисоціальної поведінки має першочергове значення. (Вітчизняна практика дає непоодинокі приклади грубого ігнорування цього принципу, які можна оцінювати як порушення міжнародно-правових зобов'язань України положення п. 4 Указу Президента від 21 березня 2003 року «Про рішення Ради національної безпеки та оборони від 18.03.03 “Про забезпечення національної безпеки України...”» № 250/2003 в частині формулювання завдання введення таких організаційних та правових заходів, що «унеможливають в'їзд біженців до України».)

Позаяк права людини мають неділимий характер і принципово не можуть бути ієрархізовані, то обмеження, про які

йшлося, повинні оцінюватися за стандартним критерієм, що його було вироблено при застосуванні міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини і що включає такі складові, як: «визначеність законом», «пропорційність заходів і мети їх використання», «необхідність таких заходів у демократичному суспільстві». Цей підхід було використано у фактично імplementованих Європейським Союзом Рекомендаціях Ради Європи «Права людини та боротьба з тероризмом».

Прагматизм (врахування економічних та соціальних потреб як загальноєвропейського, так і національного масштабу). Цей принцип значною мірою є відображенням негативних тенденцій демографічного розвитку майже всіх європейських країн. За експертними оцінками, умовою стабільного економічного розвитку в Європі стає постійний приплив робочої сили зовні. Така потреба оцінюється від 5 до 13,5 млн. чоловік на рік.

Крім суто економічних причин, називають і загально-соціальну — припинення депопуляції (від'ємне демографічне сальдо в більшості європейських країн). Згідно з оцінками Євростату, до 2050 року зниження народжуваності в країнах Європейського Союзу може призвести до того, що сумарні втрати населення становитимуть від 20 до 35 %. З огляду на ці ознаки «демографічної кризи» для Європи чи не найбільш реальним шляхом вирішення проблем стає звернення до «замішувальної міграції». Однак такий підхід досить часто піддається критиці. Наприклад, досить показовою є аргументація, яку наводить Р. Лестхедж: «Замішувальна міграція не є адекватним вирішенням проблеми депопуляції європейських країн, вона лише пролонгує проблему і не забезпечує її вирішення, оскільки мігранти також старіють, стають пенсіонерами, народжуваність і в цілому їхня репродуктивна поведінка уподібнюється до європейських моделей».

За результатами дослідження цієї теми також були розроблені рекомендації щодо вдосконалення національного міграційного законодавства, підготовлено проект Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання».

Починаючи з першого кварталу 2004 року лабораторія виконує дослідження підтеми «Теоретичні та прикладні проблеми попередження злочинів у сфері службової діяльності в органах виконавчої влади країн Ради Європи: соціологічний та порівняльно-правовий аналіз».

Найбільший вплив на формування суспільного сприйняття загального рівня доброчесності влади має ситуація в органах виконавчої влади. Після проголошення державної незалежності в Україні обсяги управлінської активності вирости в десятки разів, деякі сфери державного управління створені заново. Однак політико-правова система все ще не має завершеності, що в поєднанні із загальними проблемами, які виникають у процесі «пострадянських» суспільних трансформацій, постійно створює передумови кримінальних деформацій в державних органах. У суспільстві сформувалися досить стійкі стереотипи сприйняття державної влади як неефективної та корумпованої. За таких умов створення ефективних механізмів подолання та попередження службових злочинів в органах виконавчої влади є найбільш складним елементом стратегії протидії злочинності.

Службові злочини в органах виконавчої влади вже були предметом розгляду в дослідженнях вітчизняних правознавців. Однак ці дослідження обмежувалися головним чином кримінально-правовими аспектами окремих їх різновидів. Комплексні дослідження цього явища як соціального на сьогодні відсутні, що є суттєвою перешкодою визначення ефективних та соціально виправданих засобів попередження кримінальних деформацій у службовій діяльності в органах виконавчої влади.

Дослідження, що його здійснює лабораторія соціології та порівняльного правознавства, є першим у вітчизняній науці комплексним соціально-правовим дослідженням практики попередження службових злочинів в органах виконавчої влади. Особливе значення має оцінка відповідності цієї практики стандартам, визначеним у європейських та міжнародних політико-правових документах. У цій площині аналізуються перспективи ратифікації та подальшого застосування європейських антикорупційних конвенцій (Цивільно-правової та Кримінально-правової), Конвенції ООН від 30 листопада 2003 року «Про корупцію».

Наявність ефективних механізмів запобігання та протидії корупції є однією з важливих ознак сучасної демократії. Саме такий підхід з кінця 80-х років вважається одним із базових принципів європейської інтеграції, що визначає зміст критеріїв членства як у Раді Європи, так і в Європейському Союзі. При-

кладом застосування такого критерію слід вважати позицію, що послідовно застосовувалась інститутами Європейського Союзу стосовно країн Центральної та Східної Європи (Польща, Чехія та інші) при їх прийнятті до Європейського Союзу.

Оформлення європейських антикорупційних стандартів тривало майже десять років і завершилося в основному наприкінці 90-х років — на початку нового тисячоліття. Ці стандарти знайшли інституційне оформлення на двох рівнях:

а) на рівні Ради Європи (базовими документами слід вважати: Програму дій проти корупції, прийняту в 1989 році; Резолюцію Комітету міністрів Ради Європи (97)24 «Про двадцять принципів боротьби з корупцією»; Конвенцію Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію (ETS 173, від 27 січня 1999 р.); Конвенцію Ради Європи про цивільно-правову відповідальність за корупцію (ETS 174, від 4 листопада 1999 р.) та Додаткові протоколи до цих конвенцій);

б) на рівні Європейського Союзу (в загальному вигляді вони визначені в квазіконституційних нормах установчих договорів, в розгорнутому — у двох Конвенціях Європейського Союзу («Про боротьбу з корупцією посадових осіб органів Європейського Союзу» та Додатковому Протоколі до Конвенції про захист фінансових інтересів Європейського Союзу).

Суттєве практичне значення має існування узгодженості цих стандартів, яке в сучасних умовах забезпечується правовими інструментами Ради Європи. Поглиблення інтеграції в рамках Європейського Союзу викликало дискусію стосовно можливості створення власних антикорупційних конвенцій Європейського Союзу. Однак перемогла позиція, згідно з якою мінімальні вимоги щодо попередження та протидії корупції в загальному вигляді вже визначені в документах Ради Європи. Важливе значення для узгодження європейських антикорупційних стандартів має діяльність «Групи країн проти корупції» (GRECO), яка виконує функції контрольного механізму базових антикорупційних конвенцій і об'єднує всі країни — членів Європейського Союзу та більшість членів Ради Європи.

Зафіксовані в базових європейських документах антикорупційні стандарти можуть бути поділені на дві категорії:

а) обов'язкові (їх загальна кількість становить не більш 15, і саме вони, зокрема, розглядаються як технічні критерії членства в Європейському Союзі). Такі критерії головним чином

стосуються законодавчих інструментів. Зокрема, до них належить існування в національному законодавстві положень про кримінальну (адміністративну) відповідальність юридичних осіб за корупційні дії, про відповідальність за «відмивання» коштів, отриманих внаслідок корупційних зловживань тощо;

б) факультативні, тобто віднесені на розсуд держав. Найчастіше вони стосуються організаційно-технічних та управлінських особливостей здійснення правоохоронної діяльності в цій сфері.

Сучасна ситуація в Європі характеризується двома моделями імплементації антикорупційних стандартів. Перша модель характерна для «традиційних демократій» (в основному це країни — члени Європейського Союзу «першого ешелону», наприклад Велика Британія, Німеччина та інші). Вона характеризується, зокрема, досить повільним узгодженням національного законодавства з вимогами Конвенцій, утриманням від їх ратифікації (особливо це стосується цивільно-правової конвенції). Друга модель характерна для «молодих демократій» (тобто країн, які або нещодавно стали членами Європейського Союзу, або визначені як кандидати до вступу, наприклад Туреччина тощо). Ці країни ратифікували всі Конвенції і забезпечили реальну їх імплементацію, тобто вони виконали практично всі обов'язкові вимоги антикорупційних конвенцій. При оцінці існування таких відмінностей слід уникати односторонніх оцінок, які досить часто знаходимо в наукових публікаціях та політичних заявах (наприклад, твердження «про подвійність стандартів»). Скоріше мова має йти про особливу занепокоєність європейських інституцій неефективністю існуючих в постсоціалістичних країнах механізмів протидії корупції, що несе загрозу стабільності демократичних інститутів.

Становлення антикорупційного законодавства в Україні відбувалося синхронно до формування європейських антикорупційних стандартів. Однак ці процеси збігалися лише в часі, за змістом вони мали суттєві відмінності не лише в розумінні конкретних заходів, але й у методології. Цим ускладнюється вирішення проблем їх гармонізації.

До «системних» вад української «моделі» протидії корупції можуть бути віднесені такі:

— відсутність концептуального визначення національної стратегії подолання корупції. (Наявні політико-правові до-

кументи, наприклад Концепція боротьби з корупцією на 1999–2005 роки, дають набір заходів, що вже відомі у світі, без чіткого визначення їх доречності в Україні. Досвід показує, що ефективність стратегій визначається не кількістю запропонованих заходів, а їх якістю, тобто здатністю реально впливати на ситуацію.);

- «політична кон'юнктурність» боротьби з корупцією;
- відсутність спеціалізованих органів, що були б реально визначені та наділені відповідними ресурсами для протидії корупції;
- розмитість, розділеність між різними галузями законодавства визначень корупційних правопорушень;
- обмеження проблеми лише публічною сферою;
- збереження соціально та юридично необґрунтованих імунітетів для значної кількості осіб (перш за все тих, що належать до політичних еліт);
- відсутність дієвих законодавчих та загальносоціальних механізмів попередження корупції (наприклад, стандартних законодавчих конструкцій щодо регулювання конфлікту інтересів, гарантій прозорості адміністративних процедур тощо);
- відсутність інституційно визначених механізмів залучення громадянського суспільства до антикорупційної активності.

З урахуванням викладеного напрямок наукового дослідження «Теоретичні та прикладні проблеми попередження злочинів у сфері службової діяльності в органах виконавчої влади країн Ради Європи: соціологічний та порівняльно-правовий аналіз» має безсумнівне теоретичне та практичне значення. Результати дослідження будуть викладені в науково-практичному коментарі європейських антикорупційних конвенцій, у наукових статтях, тезах наукових доповідей на конференціях, у заключному звіті за темою дослідження. На підставі виконаного дослідження будуть запропоновані рекомендації з удосконалення превентивної діяльності в органах виконавчої влади в Україні, підготовлені пропозиції змін та доповнень до вітчизняного законодавства.

Рекомендовано до опублікування відділом загальної теорії кримінології та кримінологічних досліджень ІВПЗ АПрН України (протокол № 3 від 13 квітня 2005 р.).

Рецензент — доктор юридичних наук, професор О. Г. Кальман

*О. М. Руднева, канд. юрид. наук, доцент,
завідувач лабораторії правового становища жінок
та попередження жіночої злочинності.
Інститут вивчення проблем злочинності
АПрН України*

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА ЖІНОК ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Лабораторія «Вдосконалення правового становища жінок та попередження жіночої злочинності» була створена у 1996 році і розпочала свою роботу при Інституті у 2000 році. Діяльність лабораторії очолила кандидат юридичних наук, доцент О. М. Руднева. Вона ж є і науковим керівником досліджень. Їх виконавці — кандидат юридичних наук, доцент А. Б. Блага, кандидат психологічних наук, доцент Л. О. Шевченко та молодший науковий співробітник Ю. І. Шиндель. Наукові дослідження лабораторії спрямовані на вивчення проблем реалізації конституційного принципу рівних можливостей жінок та чоловіків в Україні і попередження жіночої злочинності. В межах наукового напрямку лабораторії її співробітниками було проведено дослідження за темою: «Соціальні та правові аспекти становища жінок в Україні та попередження жіночої злочинності», основні виконавці — О. М. Руднева, А. Б. Блага.

Дослідження проводилося за двома основними напрямками:

1. Проблеми реалізації конституційного принципу рівних прав і можливостей чоловіків та жінок в Україні.

2. Кримінологічна характеристика злочинів, що вчинені жінками, питання боротьби з жіночою злочинністю.

У межах розробки теми наукового дослідження було проведено аналіз норм міжнародного права та чинного законодавства України, визначено сутність поняття гендерної рівності, розглянуто проблему дискримінації прав жінок та шляхи її переборення, вивчено розвиток принципу рівності прав і можливостей чоловіків і жінок у законодавстві України, а також проаналізовано нормативні акти, які передусім